

## ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ПРОФЕСОРА К.Г. ВОБЛОГО (1876–1947 РР.)

*У статті аналізується життєвий і творчий шлях професора К. Г. Воблого, висвітлюються основні віхи життя вченого.*

*Ключові слова: К.Г. Воблий, наукова діяльність, економіко-географічні дослідження, педагогічна діяльність.*

Серед когорти видатних вітчизняних географів є багато вчених, багатогранна творчість яких сприяла становленню та розвитку географічної науки, успішному вирішенню прикладних галузевих і регіональних проблем, підготовці науково-педагогічних і господарських кадрів, розвитку культури тощо.

3-поміж таких імен почесне місце займає видатний економіко-географ, один із фундаторів української економіко-географічної школи, академік Академії наук України, заслужений діяч науки України – Костянтин Григорович Воблий. Його перу належить понад 450 наукових праць, серед яких понад 200 мають економіко-географічне значення. Вони включають як фундаментальні монографії, підручники, так і глибокі аналітичні та комплексні дослідження окремих галузей народного господарства, зокрема цукровобуракової, й регіональних проблем, зокрема – Великого Дніпра, господарського використання степової зони, різних природних ресурсів.

Задля більш повного та об'єктивного розуміння творчо-наукових здобутків К.Г. Воблого необхідно детально проаналізувати життєвий і творчий шлях вченого, що дасть змогу зрозуміти фактори, які впливали на процес становлення його як науковця, еволюцію науково-професійних поглядів.

Перший історичний огляд життя та діяльності вченого належить І. Романенку, стаття якого присвячена семидесятиріччю академіка [6]. Короткі біографічні відомості про вченого знаходимо в енциклопедичних і довідкових виданнях [1; 2; 7]. Чимало цінної інформації можна почерпнути з брошури із серії «Біобібліографія вчених Української РСР», що побачила світ 1968 р. У даній роботі, окрім основних дат життя та діяльності вченого, вміщено перелік літератури про життя К.Г. Воблого та складена бібліографія наукових праць академіка [4]. Інформацію про наукову діяльність професора знаходимо у виданнях з історії Академії наук України [3; 5].

Отже, можемо констатувати, що попри наявність окремих наукових розвідок, які присвячені

деяким аспектам життя та науково-педагогічної діяльності К.Г. Воблого, на сьогодні немає наукової праці, де б комплексно й усебічно був здійснений аналіз життєвого і творчого шляху вченого.

Метою статті є аналіз життєвого і творчого шляху К.Г. Воблого, висвітлення основних віх життя вченого.

К.Г. Воблий народився 27 травня 1876 р. у с. Царичанка на Полтавщині (тепер Дніпропетровська область) у сім'ї священика Григорія Воблого, що був нащадком козацьких старшин. Батько помер, коли хлопчиків було лише один рік. Мати, маючи п'ятьох дітей і незважаючи на тяжку фізичну працю, прагнула дати дітям освіту. Матеріальну допомогу родині надавали два дядьки по батькові – земські лікарі. Початкову освіту майбутній учений отримав у сільській народній школі [8, с. 140].

У 1884 р. мати відвезла К. Воблого до Полтави і віддала на навчання до бурси, де вже навчався його старший брат. Після її закінчення юнак вступив до Полтавської духовної семінарії, оскільки діти священиків найчастіше здобували освіту в духовних навчальних закладах. Маючи надзвичайні здібності й прекрасну пам'ять, К. Воблий цікавився філософією, літературою, а особливо географією та математикою. У 1896 р., по закінченню семінарії, як один із кращих випускників, він був відряджений до Київської духовної академії. Під час навчання в академії активно працював над самоосвітою, вивчав англійську та італійську мови. Проте, К. Воблий вирішив присвятити своє життя економіко-географічним наукам. Пояснював майбутній учений це бідністю й нуждою пережитими в молодості і тяжкою працею: все це привернуло увагу до стану розвитку виробничих сил і розподілу результатів виробництва в країні. Ґрунтовне вивчення зазначених проблем з метою зміни соціально-економічного становища країни – саме цим захопився К.Г. Воблий [6, с. 37].

У 1900 р. К. Воблий став студентом юридичного факультету Дерптського університету (економічні науки входили на той час до числа юридичних дисциплін). Це був єдиний

університет у Російській імперії, до якого могли вступати випускники духовних семінарій. Не маючи змоги знайти підробітку, він арендував маленьку холодну кімнатку на горіщі, жив надголодь. Вихід із ситуації був лише один – знайти університет у великому місті, де можна було б дістати підробіток. Тому студент змушений клопотати про переведення до Варшавського університету, на другий курс юридичного факультету, куди він був зарахований 1901 р. У Варшаві К.Г. Воблій заробляв кошти написанням статей, заміток тощо. Одночасно з цим К. Воблій почав готуватися до наукової роботи. Він читав оригінальні твори економістів різних шкіл і напрямів. Навчаючись на третьому курсі, майбутній учений захопився політичною економією та статистикою. 1903 р. написав конкурсний твір «Заатлантична еміграція, її причини і наслідки», який був удостоєний золотої медалі. Автор детально вивчив еміграційну політику та законодавство іноземних країн і намітив ряд заходів по регулюванню цього руху в Росії. Викладачі звернули увагу на наукові здібності студента. 1904 р., після закінчення навчання, К. Воблому було запропоновано залишитися при кафедрі політичної економії для підготовки до професорського звання.

Водночас, К. Воблій працював молодшим редактором у Варшавському статистичному комітеті, що відкрило йому доступ до великих масивів архівного матеріалу, який у подальшому він використовував у своїх наукових працях. Проте, незабаром, його науковий керівник, професор Г.Ф. Симоненко помер і К. Воблій змушений переїхати до Києва. Це було спричинено деякими обставинами: у професора Г.Ф. Симоненка склалися неприємні стосунки з окремими працівниками факультету, членами кадетської партії. Внаслідок цього, К. Воблій до магістерських іспитів готувався самостійно. Коли звернувся до професорсько-викладацького складу факультету з питаннями про складання іспитів, вони відмовилися його екзаменувати. Після цього молодий дослідник звернувся до Київського університету, де й був проекзаменований професорами В.Я. Железновим та М.П. Яснопольським.

Навчально-педагогічну діяльність К.Г. Воблій розпочав у Київському університеті спочатку професором-стипендіатом, а після складання в 1905–1906 навчальному році усного іспиту на ступінь магістра політичної економії і отримання звання приват-доцента при кафедрі політичної економії і статистики (1907–1909 рр.), в січні 1907 р. почав викладати політичну економію. Водночас з університетським курсом він чи-

тав теорію політичної економії в Київському комерційному інституті, був одним з ініціаторів його створення (на базі Вищих комерційних курсів), статистику на Київських вищих жіночих курсах. У цьому ж році опублікував брошуру про метод в історії політекономії, а в наступному – посібник з курсу лекцій зі статистики. У 1908 р. він став одним із засновників і дійсним членом Товариства економістів при Київському комерційному інституті. Цього ж року побував у науковому відрядженні у Петербурзі та Варшаві.

1909 р. у Відні й Лейпцигу німецькою мовою була опублікована стаття К.Г. Воблого про господарську історію Польщі та декілька рецензій на іноземні видання. Однак більш вагомим було видання 1909 р. в типографії Київського університету монографії «Нариси з історії польської фабричної промисловості за 1764–1830 роки» обсягом 405 сторінок, що лягла в основу магістерської дисертації з політичної економії, яку він захистив у Київському університеті. З того часу призначається на посаду професора кафедри політекономії і статистики Київського університету. Дисертація була написана на основі архівних джерел і опублікована окремою монографією того ж року. Дослідження К.Г. Воблого присвячувалось аналізу польської текстильної індустрії. У ньому дослідник охарактеризував стан польського народного господарства кінця XVIII–XIX ст., простежив напрями економічної політики, визначив характер взаємовпливу розвитку економічної думки й господарської діяльності.

У період 1908–1909 рр. К. Воблій перебував у відрядженнях, працюючи в архівах Берліна, Мюнхена та Парижа. Він досліджував тему, присвячену німецьким професійно-промисловим переписам, які були важливим методом пізнання соціальних та економічних відносин у країнах Західної Європи. Цей метод, застосований вперше в Німеччині, дістав загальне визнання. К. Воблій, визначаючи високий рівень статистичної техніки професійно-промислових переписів Німеччини, вказав на ряд істотних недоліків у їх організації. Вивчення статистичних джерел дозволило вченому зробити деякі висновки щодо тенденцій розвитку німецької економіки, рівня зайнятості населення тощо.

19 травня 1911 р. у раді Київського університету К.Г. Воблій захистив докторську дисертацію на тему «Третій професійно-промисловий перепис у Німеччині» і став ординарним професором кафедри статистики. На цій посаді він працював до 1920 р. Дисертація була видана окремою монографією, в основу якої було покладено матеріали проведених у

1882, 1895 і 1907 рр. господарських переписів у Німеччині, інших європейських країнах, а також у США. Ці переписи дали змогу простежити еволюцію економічного розвитку Німеччини за 25 років, узагальнити методика їх проведення і техніку статистичних обчислень. У дослідженні автор доводив, що дрібні підприємства не тільки не гинуть у боротьбі з великими в галузі сільського господарства, а навпаки, кожен новий перепис констатує їх успіх. Ця наукова розвідка відіграла важливу роль у підготовці та проведенні 20-го Всеросійського перепису.

Водночас, з 1912 по 1917 рр., К. Воблій працював професором кафедри політичної економії Київського комерційного інституту. Опублікував план створення соціального кабінету при музеї інституту, а з 1917 по 1919 рр. обіймав посади вченого секретаря Ради і виконуючого обов'язки ректора.

З утворенням у 1919 р. Академії наук УРСР К. Г. Воблій одним з перших обирається її членом. Водночас, він здійснював значну педагогічну роботу в Київському інституті народного господарства та Київському державному університеті, працюючи завідувачем кафедри економічної географії.

У цей час К. Г. Воблій значну увагу приділяв вивченню основних галузей народного господарства України: промисловості, транспорту, сільського господарства, торгівлі. Кожну з них учений розглядав в історичному аспекті, показував механізм їх виникнення, розміщення, розвиток і взаємозв'язки в єдиному народногосподарському комплексі. Результати цих досліджень лягли в основу підручника з економічної географії під назвою «Економічна географія України», що вийшов друком у 1919 р. [4, с. 6–7].

За період з 1921 по 1928 рр. з-під пера К.Г. Воблого виходить чимало наукових праць, присвячених питанням розвитку продуктивних сил, внутрішньої і зовнішньої торгівлі України, економіко-географічній характеристиці її окремих районів. Значна кількість статей згаданого періоду присвячена економічній історії Царства Польського, економічним зв'язкам України, а також висвітленню стану світового господарства [4, с. 7].

З 1928 по 1930 рр. К. Г. Воблій був віцепрезидентом Академії наук УСРР. Він очолював «історичний напрям» економічної думки в Україні та виховав чимало кваліфікованих дослідників української економіки.

У роки довоєнних п'ятирічок, коли успіхи соціалістичної технічної реконструкції народного господарства України зумовили нове розміщення виробництва, викликали потребу в

новій спеціалізації народного господарства по районах країни, К. Г. Воблій приділяє особливу велику увагу питанням вивчення природних багатств республіки, зокрема корисних копалин, досліджує проблему Великого Дніпра, створює в Інституті економіки Академії наук УРСР сектор економічної географії, організує в цьому секторі на основі координації з відповідними кафедрами вузів республіки глибокі економіко-географічні дослідження, стає науковим керівником і редактором цілого ряду наукових досліджень з економічної географії республіки [4, с. 8].

1932–1934 рр. в Україні проводилась широка наукова і практична робота з проблем другої п'ятирічки, зокрема з проблеми Великого Дніпра, з основних напрямів розвитку і розміщення продуктивних сил у республіці в зв'язку з будівництвом гідроелектростанції на Дніпрі. К.Г. Воблій брав активну участь у розробці цих проблем. Він виступав з доповідями на численних наукових конференціях, сесіях АН УРСР, працював у оргкомітеті Всесоюзної конференції з проблеми Великого Дніпра при АН УРСР тощо. Учений широко популяризував цю проблему серед працівників народного господарства республіки та за її межами. За вказані роки він опублікував десятки наукових і науково-популярних статей з проблеми Великого Дніпра.

У 1935–1937 рр. К.Г. Воблій багато уваги приділяв широкому використанню природних ресурсів України. Зокрема, вчений ставив питання про використання кам'яних будівельних матеріалів, польських лабрадоритів, українських самоцвітів та ін.

Навесні 1939 р. у секторі економічної географії Інституту економіки АН УРСР, яким керував К.Г. Воблій, розгорнулася масштабна робота з підготовки навчального посібника з економічної географії УРСР. Посібник готувався за дорученням Президії АН УРСР. Слід зазначити, що досвід організації складання посібника з економічної географії України має вагомий науковий і практичний значення й сьогодні [4, с. 8].

Влітку 1941 р. Костянтин Григорович разом із Академією наук евакуювався в місто Уфу Башкирської АРСР. Відділ суспільних наук перший час функціонував як єдиний інститут під керівництвом академіка М.Я. Калиновича. В 1942 р. бюро відділу прийняло рішення про його реорганізацію в асоціацію чотирьох інститутів. Директором Інституту економіки став К.Г. Воблій і залишався на цій посаді до 1947 р. У 1943 р. Академія наук України була переведена в Москву, після 10-місячного перебування в якій повернулася у звільнений від фашистської окупації Київ. Під час евакуації, не



дивлячись на важке становище, вченими продовжувала здійснюватися інтенсивна наукова робота. За участі й під керівництвом К.Г. Воблого були видані «Нарис історії України» (1942 р.), «Народне господарство Радянської України» (1943 р.), підготовлено дослідження «Народне господарство Башкирії і завдання мобілізації її ресурсів» (1942 р.), збірник «Місто Уфа в його минулому і сучасному» (1942 р.) та ін. 1943 р. опубліковано результати багаторічної роботи академіка – монографію «Організація роботи наукового працівника», де в синтезованому вигляді представлені прийоми роботи з основних етапів наукової діяльності видатних учених, державних і політичних діячів різних епох і народів, а також великий особистий досвід роботи самого К.Г. Воблого. Ця унікальна, що не мала аналогів, робота представляла собою надзвичайно цінний посібник для наукових працівників і витримала три видання [9, с. 78–79].

1944 р. за багаторічну наукову та педагогічну діяльність К.Г. Воблому було присвоєне звання Заслуженого діяча науки УРСР і нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора.

1946 р. вийшла брошура академіка «Відбудова цукрової промисловості УРСР і шляхи її дальшого розвитку», в якій, на основі детального вивчення передвоєнного стану цукрової промисловості, внесені значні зміни в перспективи розміщення і сформульовані конкретні заходи щодо її відновлення, модернізації та розвитку.

У 1946 р. за плідну наукову, практичну діяльність і підготовку кадрів К.Г. Воблий нагороджений орденом Леніна [9, с. 79].

12 вересня 1947 р. К.Г. Воблий помер. Похований учений у Києві на Лук'янівському цвинтарі.

Отже, професор К.Г. Воблий пройшов непростий шлях від учня духовної семінарії до академіка Академії наук УРСР. Ученого справедливо вважають фундатором економічної географії України, оскільки саме він започаткував наукові дослідження основних галузей народного господарства (промисловості, сільського господарства, транспорту, торгівлі) і почав аналізувати їх в історичному аспекті, показуючи механізм їх виникнення, розміщення, розвиток і взаємозв'язки в єдиному народногосподарському комплексі. Варто відмітити, що творчий доробок К.Г. Воблого має вагомое науково-прикладне значення і в наші дні.

#### ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Большая Советская Энциклопедия (в 30 т.) / Гл. ред. А.Н. Прохоров. – 3-е изд. – М.: «Советская Энциклопедия», 1971. – Т. 5. – С. 170.
2. Енциклопедія історії України: в 5 т. / Ред. кол.: В.А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 1. (А-В). – С. 588–589.
3. Історія Академії Наук України: 1918–1923 (Документи і матеріали). – К., 1993. – 576 с.
4. Костянтин Григорович Воблий / Вступ. стаття Д.Ф. Вірника, І.А. Кугукала: Бібліографія / Склад О.Г. Ровнер. – К.: Наук. думка, 1968.
5. Полонська-Василенко Н.Д. Українська Академія Наук: Нарис історії / Н.Д. Полонська-Василенко. – К.: Наук. думка, 1993. – С. 75.
6. Романенко І.Н. Костянтин Григорович Воблий (До семидесятиріччя з Дня народження) / І.Н. Романенко // Вісті АН УРСР. – 1946. – №5–6. – С. 35–43.
7. Українська радянська енциклопедія / Гол. ред. М.П. Бажан. – К.: Головна редакція української радянської енциклопедії, 1960. – Т. 2. – С. 519–520.
8. Швидько Г.К. Нелегкий шлях до вершин науки / Г.К. Швидько // Моє Придніпров'я. Календар пам'ятних дат Дніпропетровської області на 2011 рік – I півріччя: Бібліогр. видання. У 2-х ч. / Упоряд. І. Голуб. – Дніпропетровськ: ДОУНБ, 2001. – Ч. 2. – С. 140–143.
9. Щербань Т. Костянтин Григорович Воблий / Т. Щербань // Економіка України. – 1996. – №4. – С. 76–81.

© *Николай Кикоть*  
(*Переяслав-Хмельницький*)

#### ЖИЗНЕННИЙ И ТВОРЧЕСКИЙ ПУТЬ ПРОФЕССОРА К.Г. ВОБЛОГО (1876–1947 ГГ.)

*В статье анализируется жизненный и творческий путь профессора К.Г. Воблого, основные этапы жизни ученого.*

*Ключевые слова: К.Г. Воблий, научная деятельность, экономико-географические исследования, педагогическая деятельность.*

© *Mykola Kykot*  
(*Pereiaslav-Khmelnytsky*)

#### THE LIFE AND CAREER OF THE PROFESSOR K.G. VOBLIY (1876–1947)

*The article analyzes the life and career of the main scientist Professor K.G. Vobliy and describes the main pages of his life.*

*Keywords: K.G. Vobliy, scientific research, economic and geographical research, teaching activities.*

До редакції надійшла 19.11.2012.